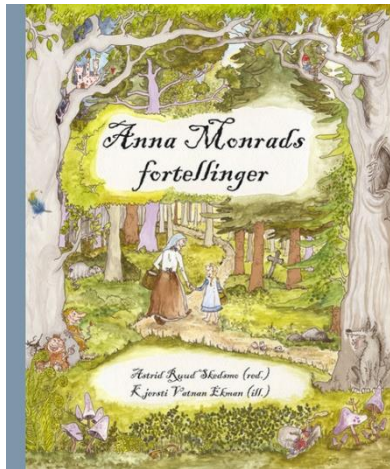

Utdrag fra «Anna Monrads fortellinger»

Forord og takk

En kald februar dag i 2011 kom leder i Romerike historielag, Tom Ola Halvorsen, til Gamle Hvam med en tjukk bunke papirer under armen. Bunken inneholdt nedtegnelser av gamle eventyr, sagn og beretninger fra Romerike, skrevet ned mellom 1920 og 1925. Kvinnen bak nedtegnelsene het Anna Monrad, og hun hadde vokst opp på en husmannsplass som i si tid hørte til Hvam. Kunne museet være interessert i å samarbeide med historielaget om å få utgitt disse?

Halvorsen hadde i lang tid interessert seg for Anna Monrads fortellinger. Noen av dem var å finne på trykk i boka *Norsk sogukunst – sogusegjarar og sogur*, ei samling folkelige fortellinger utgitt av Rikard Berge i 1924. Berge var folkekulturgransker og styrer ved Telemark museum fra 1916 til 1951, og det var til ham Anna hadde sendt sine skrivebøker med fortellinger. Ved hjelp av Tor Kjetil Gardåsen ble alle sider i de tre skrivebøkene kopiert og sendt til Tom Ola Halvorsen. Til sammen utgjør dette ca. 350 sider håndskrift.

Halvorsen fortalte det han visste om bakgrunnen for nedtegnelsene og om Anna Monrad. Samtalen gikk mellom Halvorsen og Tom Jøran Bauer, bestyrer og konservator ved Gamle Hvam museum. Jeg er virkelig glad for at også jeg var til stede på dette møtet. Det Halvorsen fortalte om Anna Monrads fortellinger gjorde meg veldig nysgjerrig – historier og eventyr har interessert meg fra jeg var lita jente. Jeg må si det kribla godt da jeg fikk bla i kopiene av Annas sirlige nedtegnelser.

Anna kom fra husmannsplassen Tangen under gården Tomter, som var en av de tre Hvamsgårdene. Da Anna levde der, eide Martin Hvam alle disse tre: Tomter, som lå der som Hvam videregående skole ligger i dag; Vesle Hvam og ikke minst Store Hvam, som i dag utgjør Gamle Hvam museum. Det var derfor ekstra relevant for museet å ta seg av materialet.

Museet tok imot kopiene, la dem i ei pappmappe og plasserte dem øverst på ei hylle. «Anna Monrads eventyr» ble skrevet utenpå. Så gikk tida. I to år ble kopiene liggende der, før jeg en høstdag i 2013 fant dem fram og begynte å kikke mer systematisk på dem. Jeg trodde egentlig ikke at jeg skulle klare å lese det som stod der – Anna har skrevet «rett fram» for å få fram dialekta si, og ikke tatt hensyn til rettskrivning eller tegnsetting. «Ola Kvenhauen jør-aat faar en gris» var den første. Jeg bestemte meg ganske raskt for å begynne å føre inn alle fortellingene på PC, og dermed var ei lang reise i gang.

Det gikk overraskende greit. Takka være foreldre og besteforeldre og generell interesse for slikt har jeg dialekta såpass under huden at jeg forsto det meste av ord og vendinger. Stod jeg fast, spurte jeg Tom Ola Halvorsen. Han forklarte hva det betød å «gjøra-åt» og hva ei fottille var. Han ble glad for at

jeg hadde tatt tak i materialet og viste interesse for det. Vi var like engasjerte og entusiastiske overfor dette begge to, og da er det jo moro.

Å gi ut bøker er mye arbeid og ganske kostbart. Halvorsen og jeg var likevel enige om at dersom dette skulle gis ut, skulle det gjøres skikkelig. Vi ville ha illustrasjoner, og tekstene måtte få ei ortografisk bearbeiding slik at det ble lettere for folk å lese. Denne skriftlige bearbeidinga er beskrevet i et eget kapittel i boka.

Under en tur fra Kjærnsmo til Falltjennet en høstdag 2013, fortalte jeg min gode venninne Kjersti Vatnan Ekman om prosjektet. Kjersti fant materialet like spennende som jeg. Hun er en kvinne med mange talenter, og mange i bygda kjenner henne fra kulturlivet som sanger, musikk lærer, dramalærer og mye annet. Men hun kan også tegne, og hun lagde snart noen prøvetegninger som jeg viste Tom Ola Halvorsen. Både han og de andre involverte i Romerike historielag var fulle av begeistring.

Etter en del avslag på søknader om støtte, fikk prosjektet for alvor vind i seilene da Kulturvernrådet i Akershus i januar 2016 beslutta å støtte oss med en meget betydelig sum. Dette gjorde oss i stand til å engasjere Kjersti som illustratør, og nå var det bare å brette opp ermene og begynne. Kjersti tegna så blekket spruta, og jeg fikk den motivasjonen jeg trengte for å ferdigstille den ortografiske bearbeidinga. Tusen takk til Kulturvernrådet i Akershus som har gjort det mulig å gi ut materialet med illustrasjoner!

Kjersti fortjener stor ros for arbeidet sitt. Hun er et overflødigshorn av gode ideer og kreativitet, og jeg må innrømme at jeg ofte fikk tårer i øyekroken når jeg fikk se ferdige arbeider. Det er ingen tvil om at litt av sjela og hjertet hennes finnes i absolutt alle illustrasjonene. Mange steder har hun evnet å nennsomt fremheve detaljer som bare antydes i teksten og som ville vært vanskelig å få øye på uten hennes tolkninger. Kjersti har utvist fleksibilitet og stor vilje til å finne gode løsninger, og det har utelukkende vært en fryd å samarbeide med henne.

Vi er så heldige i MiA at vi har fotograf Liv-Heidi Frosterud med på laget. Hun har designet sidene, digitalisert illustrasjonene og gjort en mengde tilpasninger for at resultatet skulle bli bra. Hun kaller seg selv et petimeter, og hennes kompromissløse nøyaktighet er et fantastisk gode. Hennes sans for detaljer, estetikk og komposisjon er det bare å ta av seg hatten for. Hun har lagt enormt mye arbeid i denne boka, og det hadde aldri blitt så bra uten henne. Tusen, tusen takk, Liv-Heidi.

Jeg vil også rette en stor takk til Jan Erik Horgen og Mads Ljøgodt som har bidratt blant annet til ordlista. Deres omfattende kunnskap om romeriksdialekta har bidratt til å kvalitetssikre det skriftlige i boka. Jeg vil også trekke fram Bente Arnesen og Ove Antonsen, som med sin store kunnskap om skogene omkring oss, gamle veifar, hustufter og mye annet spennende, har bragt en ekstra dimensjon til arbeidet. De har blant annet tatt meg med på turer til steder som er nevnt i fortellingene.

Sist, men ikke minst: Tusen takk til Tom Ola Halvorsen som utrettelig har jobba for å skaffe midler til prosjektet, og som på alle måter har vært en entusiastisk, positiv og tålmodig støttespiller. Han har også bidratt mye når det gjelder spørsmål omkring dialekta.

Det har vært et privilegium å jobbe med dette. Jeg håper dere vil glede dere like mye over fortellingene som jeg gjør, og sier som Anna Monrad: «Ønsket mett er at døm må bli tel hugge for mange som er int'ressert i slikt».

Hvam 21.09.2017, Astrid Ruud Skedsmo.

Anna Monrads brev til Rikard Berge

Creston, Ill. Aug. 2. 1920
Mr Rickard Berge
Kristiania Norge

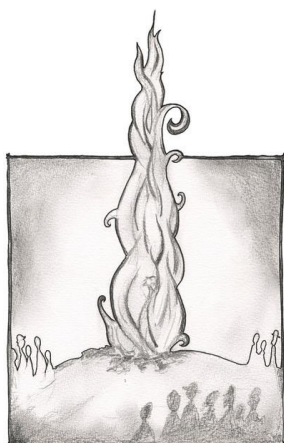
Jeg kan endel med Norske Eventyr som je lærte af min bestemor i Næs Romerike som hverken staar i Asbjørnsens eller Moes heller ikke i O. T. Olsens eller andre eventyrsamlinger jeg har læst og da der nu samles ind gamle eventyr og sagn i Norge saa tænkte jeg og spørge om di vil ha di eventyr som jeg kan. Det er eventyr om huldrer og underjordiske og nisser og bergtagne faalk og byttinger, overtro, om folk som kunne jøra aat, juleovertroer, om omskapede folk og nogle igjenganger-historier. Jeg kan alt i alt omkring 80 eventyr. Jeg kan en sang Kong Ring han sad ved høien bord i julen og drak mjød, er den kjendt, jeg kan melodien ogsaa.

Ærbødigst
Mrs. Trygve Monrad.
Creston Ill. Box 92. U.S.A

Rickard Berge må ha takket ja til tilbudet. Fram til januar 1925 sendte Anna ham i alt tre skrivebøker i A4-format; to à 100 sider og ei à 150 sider, med bestemoras fortellinger. Etter hvert som hun skrev, må hun ha kommet på flere enn de 80 historiene hun nevner i første brev. Fra de to første bøkene hun sendte ham, valgte Berge ut 15 fortellinger som ble trykt i boka *Norsk sogukunst – sogusegjarar og sogur*. Den kom ut i 1924. Ytterligere fire kom på trykk i *Norsk folkekultur*, hefte 2, 1925.

Fordi Rikard Berge var konservator ved Telemark museum, befinner disse skrivebøkene seg i Telemark museums arkiv i Skien, og er også tilgjengelige i scanna format på telemarkskilder.no.

Noen illustrasjoner fra boka - laget av Kjersti Vatnan Ekman

Trollkjæringa som vart brent på Kvennberjet

Kørjebinder-Anne

Huldra gjør en gutt mållaus